

В.Д.Старычонак
СЕМАНТЫЧНАЯ СТРУКТУРА СЛОВА

У навуковых працах В.Вінаградава, Р.Гінзбурга, І.Арнольд, У.Звягінцава, А.Уфимцавай, В.Ахманавай, Д.Шмялёва, М.Нікіціна, В.Селіверставай, М.Камлёва і іншых даследчыкаў зроблена тэарэтычная распрацоўка і мадэляванне семантычнай структуры слова і сувязей яе ЛСВ. Традыцыйна пад семантычнай структурай разумеецца складанае адзінства ўзаемаабумоўленых элементаў, сукупнасць усіх ЛСВ (пэўная абагульняючая іерархічная мадэль), звязаных паміж сабой у большасці выпадкаў эпідыгматычнымі (вытворнымі), радзей – апасродкаванымі і паралельнымі адносінамі [Арнольд 1966, с. 106; Арнольд 1969б, с. 12; Ельмслев 1962, с. 122; Жордания 1979, с. 24–25; Жукова 1980, с. 40–43; Левіцкі 1971, с. 151; Маковецкая 1983, с. 97; Сердобинцев 1981, с. 4; Стернин 1979, с. 13–17; Тарасова 1972, с. 95–96; Туркіна 1977, с. 3–5; Уфимцева 1962, с. 83–84; Уфимцева 1972, с. 396, 420–422; Шмелев 1973, с. 74–75, 220–232]¹. Безумоўна, пры гэтым не адмаўляюцца складаньня і своеасаблівыя сувязі ЛСВ, якія не паддаюцца дастаткова абагульненню і адэкватнаму апісанню.

Асобныя ЛСВ у структуры мнэгазначнага слова іерархічна арганізаваны на аснове прамога (чамнатыўнага, зыходнага, галоўнага, першаснага) значэння. У апошнія часы замест тэрміналагічнага спалучэння «галоўнае значэнне» пад уплывам кагнітыўных даследаванняў выкарыстоўваецца спалучэнне «праматыпічнае значэнне».

З'яўляючыся адметнай рысай лексіка-семантычнай сістэмы мовы, семантычная структура слова вызначаецца пэўнымі квалітатыўнымі асаблівасцямі: а) характарам асноўнага і пераносных ЛСВ; б) іх дэнататыўнай суаднесенасцю; в) выразнасцю праяўлення семантычнай вытворнасці; г) сферай выкарыстання ЛСВ; д) умовамі іх кантэкставай рэалізацыі; е) ступенню канататыўнай замацаванасці; з) прыналежнасцю слова да пэўнай часткі мовы [Арнольд 1966, с. 106–110; Арнольд 1969б, с. 13; Блинова 1973, с. 127; Васильев 1975, с. 8–9; Гинзбург 1957, с. 85–90; Уфимцева 1972, с. 420–422; Шамова 1982, с. 228; Ширяев 1979, с. 37–38]. Квантататыўна семантычная структура слова характарызуецца колькасцю ЛСВ, якія ўтвараюць вялікую ці малую семантычную парадыгму лексічнай адзінкі.

Наяўнасць у семантычнай структуры розных па характары і статусе інгрэдыентаў, нераўнамернасць развіцця яе асобных звенняў, неаднолькавая іх тарыфікацыя з пункту гледжання распаўсюджанасці, ужывальнасці, стылістычнай і стратыфікацыйнай характарыстыкі і іншых падстаў,

---

¹ Аб трактаванні семантычнай структуры слова як семнай арганізацыі кожнага асобнага значэння, метамоўнай адзінцы, наборы семантычных множнікаў, тыпе лексіка-семантычнага вар'іравання, структуры вытворнага слова гл.: [Уфимцева 1980, с. 67–69; Соколовская 1979, с. 5; Сердобинцев 1981, с. 4].

шматлікія кірункі трансфармацый ЛСВ ускладняюць сэнсавую будову слова, робяць адрозненні паміж ЛСВ менш дакладнымі і выразнымі².

Квалітатыўная характарыстыка семантычнай структуры слова залежыць і ад інтэрпрэтацыі яе асобных інгрэдыентаў. Вядома, што поруч з ЛСВ у структуры полісеманта выдзяляюцца ўжыванні і адценні, якія праяўляюць сябе перш за ўсё ў працэсе маўлення, у пэўным кантэксте. У адрозненне ад ЛСВ, ужыванні і адценні суадносяцца, як правіла, не з паняццем, а з прадметам і пэўнымі асацыяцыямі, замацаванымі за словам [Соколовская 1979, с. 7; Туркина 1977, с. 30-32; Марцинковская 1982, с. 22]. Крытэрыямі размежавання значэння і ўжывання, межы паміж якімі даволі невыразныя і рухомыя, могуць служыць іх функцыянальныя асаблівасці (для значэння – гэта сігніфікатыўная функцыя ў мове, для ўжывання – намінатыўная функцыя ў маўленні), аб'ём зместу, характар валентнасці, ступень залежнасці ад зыходнага значэння і іншыя падставы [Туркина 1977, с. 32; Марцинковская 1982, с.23-24; Фелдъдман 1957, с. 20; Стернин 1985, с. 52]. Нягледзячы на, здавалася б, такія дакладныя і аргументаваныя крытэрыі размежавання ЛСВ і ўжывання (адцення), пытанне гэта застаецца адкрытым па прычыне дынамічнага развіцця ўсіх кампанентаў семантычнай структуры слова, актуалізацыяй у маўленчым патоку асобных ужыванняў і набывання імі статуса ўзуальных, адсутнасцю адозначэнняў у механізме ўтварэння значэнняў і ўжыванняў. Менавіта таму інтэрпрэтацыя значэнняў і ўжыванняў у лексікаграфічных крыніцах і гэтай манаграфіі не заўсёды ідэнтычныя (часцей за ўсё ўжыванні і адценні разглядаюцца ў рабоце як самастойныя ЛСВ).

---

² Методыка размежавання ЛСВ у такіх выпадках грунтуецца на традыцыйным (ці інтуітыўна-лагічным), структурным і псіхалагічным прынцыпах, у межах якіх вылучаюцца кантэкстна-лагічны, дыстрыбутыўны, трансфармацыйны і іншыя аналізы ЛСВ [Гл.: Левицкий 1982, с. 106–111; Куликов 1965, с. 77–100; Стернин 1979, с. 17–18].